

Forfatter: Ørsted, Hans Christian

Titel: BREV TIL: Ørsted, Inger Birgitte FRA: Ørsted, Hans Christian (1843-07)

Citation: Ørsted, Hans Christian : "BREV TIL: Ørsted, Inger Birgitte FRA: Ørsted, Hans Christian (1843-07)", i *Breve fra og til Hans Christian Ørsted*, Th. Linds, s. 511. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002053861-X00-shoot-L002053861X000144.pdf> (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: Breve fra og til Hans Christian Ørsted

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Til Samme.

Berlin, Juli 1843.

Da jeg i Søndags havde afgivet Brevet til Dig, fik jeg et Besøg af Conferentsraad Scholz, Amtmand i det sydlige Holsteen. Han boer i samme Hotel som jeg og har seet mig i Slesvig hos Spies. Det er en meget velstuderet Mand, og vor Samtale dreiede sig mest om videnskabelige Gjenstande. Derpaa var det høie Tid at gaae til Weit, hvor jeg var indbudet til Aften. I det talrige Selskab kom jeg naturligviis til at tale med mange Mennesker; jeg vil kun nævne Et og Andet. Jeg traf her en Professor Trendelenborg, som engang, medens han endnu var en ung Mand, har spiist hos os, indført af Forchhammer. Han er nu Professor i Philosophien. En Naturhistoriker, Gloger, som især har udmærket sig ved Arbejder over Fuglene, talte meget med mig om at lære Dansk og Svensk, hvormed han havde gjort nogen Begyndelse. Der hersker her megen Lyst til at blive bekjendt med de skandinaviske Sprog, og endeel Begyndelse er gjort; jeg gjør ogsaa gjerne Proselyter hertil. Med Schelling havde jeg en lang Samtale over Værnepligten i Preussen. Han fandt, at den havde gjort ypperlig Virkning, baade i Henseende til det Udvortes og Indvortes. De unge Mennesker faae ved Militærtjenesten, som Enhver veed, en bedre Holdning, som de bevare deres hele Levetid. De lære at adlyde paa en velordnet Maade, hvilket han paastaaer ytrer sig kjendeligt paa Tjenestefolk og andre Mennesker af den lavere Klasse, hvilket han fandt ved Sammenligning mellem Erfaringer, han havde gjort her for 40 Aar siden og nu. Han meente, at mange gode Vaner, som Menneskene saaledes faae i Tjenesten, have en gunstig Indflydelse. 512 paa deres Moralitet. Da denne Sag ogsaa har Interesse for vort Land, vil jeg her strax anføre, med Forbigaaelse af Tidsordenen, en Samtale jeg Dagen efter havde med Lichtenstein om samme Gjenstand. Han er en Verdensmand i Ordets bedste Betydning. Hans naturhistoriske Kundskaber, som sætte ham paa en saa høi Plads, ere forenede med mangfoldige andre Kundskaber, en stor Erfaring, saavel fra vidtløftige Reiser, som fra et rigt Forretningsliv. Han er paa en ualmindelig Maade i Besiddelse af den almindelige Tillid og Agtelse. Han talte ganske i samme Aand som Schelling; men vor Samtale blev udførligere og lærerigere. Om de mulige skadelige Virkninger, som Militærtjenesten kunde have paa den Ungdom, som er bestemt til høiere Dannelse, sagde han: Jeg kan tale med som Fader og kan forsikre Dem, at Sagen ingen Betænkelighed har. Men skal Virkningen ikke blive skadelig, maa Indretningen være som her. Ethvert ungt Menneske, som i det Mindste har gennemgaaet en lærd Skole indtil næstøverste Klasse, slipper med eet Aars Tjeneste, naar han selv egviperer sig. At have været i de lærde Skolers øverste Klasse fordres ikke til denne Fritagelse; men har man derimod blot besøgt en Realskole, maa man være kommen gennem den øverste Klasse. I Mangel af alt dette, maa man underkaste sig en Prøve, under en egen Kommission. Disse Soldater paa eet Aar, begunstiges desuden meget. Det forstaaer sig, at de maae lære Exercitsen, deeltage i adskillige Øvelser og gjøre nogle Vagter; men de fleste Vagter kunne de lade gjøre for sig. Officererne ere instruerede til at behandle dem med Høflighed, hvilken de overalt tilholdes at vise alle deres Underhavende. Soldaten kan, om han ogsaa ikke hører til den begunstigede Klasse, tale meget frit til sine Officerer, uagtet den militaire Lydighed paa det Strengeste overholdes. s. 513 Militaire Straffe ere saagodt som uhørte. Jeg spurgte, om den Begunstigelse, som tilstaaes dem, der have naaet en vis Skoledannelse, ikke opvakte Nid hos de Andre. Han svarede nei; thi disse Andre vide, at hine maae anvende Bekostning derpaa; desuden have de umiddelbart Fordeel af, at hine betale en Mængde Vagter, som de Andre derfor gjerne paatage sig. De unge Mennesker, som nyde Begunstigelsen, maae dog tilbringe endeel Tid med de Andre i Vagterne og ved Øvelserne; herved nødes de til at holde godt Kammeratskab med disse og finde sig ved naturlig Æresfølelse dog opfordrede til at bruge en saadan Forsigtighed, at Kammeratskabet ikke udarter til Gemeenskab. De vænnes derved til en Selvbeherskelse og en lagttagelse af personlig Værdighed, som siden bringer de bedste Følger. Blandt dem, som ikke nyde den høiere Begunstigelse, vælges Mange til at øve de Andre i Exercitsen, og holdes derved til en anstændig Opførsel, som strengt forlanges af dem. Naar en Bondesøn har gennemgaaet sine 3 Aars Tjeneste, har han ved Vanen til Lydighed lært, hvorledes han skal befale i sin lille Kreds, og ved Omgang med Kammerater af høiere Dannelse har han selv hævet sig. Dem, som have viist sig re fordeelagtigt i den treaarige Tjeneste, søger man at overtale til en længere Tjeneste, hvorefter man tilstaaer dem alle Slags Begunstigelser. Man finder dette nødvendigt, da en Armee, hvori Ingen havde tjent mere end 3 Aar, ikke kunde have noget ret Sammenhold; men da man Ingen tvinger, men vælger de Bedste, beholder Armeen altid en Stamme af fortrinlige Folk. Den, som har tjent 9 Aar eller derover, kan gjøre sig Haab om at faae en eller anden af de smaa Betjeninge, som Bud, Postfører, Toldbetjent o. desl.; alle saadanne Tjenester gives udelukkende til veltjente Soldater, og til Ingen, som har tjent i mindre end 9 Aar. Komme saadanne udtjente Soldater hjem. 514 paa Landet, blive de ordentligviis de mest skikkede til Sognefoged- og andre saadanne Tjenester. De, som ikkun tjene eet Aar, tage ofte Officeersexamen, uden derfor at ville blive i Armeen; men de faae da Officeerstitlen og kunne faae Kommando og Officeerspøster i Landeværnet. Jeg har endnu talt derom, med Professor August, en Physiker, som tillige er Directeur for et stort Gymnasium, og senere med Geheimeraad Schulz, som sidder i Regjeringen. Alle ere enige i denne Sag. I Begyndelsen var man dog meget ofte utilfreds dermed, dels for Nyhedens Skyld, dels fordi man dengang tog alt meget strengere. Man viser stor Eftergivenhed; man tilstaaer f. Ex. let en Afbrydelse af Tjenesteaaret paa nogle Maaneder, naar nogen fornuftig Grund kan angives, f. Ex. en forestaaende Examen; men da maa den tjenestefrie Tid siden aftjenes. De unge Mennesker tilsiges ikke til Tjeneste efter Foresattes Beslutninger; men de melde sig selv til Tjeneste, hvilket Aar der er dem beleiligt, indenfor visse Grændser, jeg troer det 23de Aar. Ogsaa Stedet, hvor de ville tjene, kunne de temmelig frit vælge. Mange Ustuderede tilbringe deres Tjenesteaar i Berlin og benytte imidlertid Forelæsninger og anden Underviisning. Som Udgift er Tjenesten til Byrde. De maae anskaffe Uniform og

betale mange Vagter. Man finder det ikke passende, at en saadan ung Mand gjør alle sine Vagter selv.

Søndag Morgen (den 30te) var jeg fra 9½ til 12½ hos Poggendorff og saae endnu mange nye Forsøg og nyttige nye Apparater. Jeg gik derpaa til Schelling, med hvem jeg fortsatte en Aftenen før begyndt Samtale over Lyset. Han udlod sig dog ikkun lidet om sin Mening; men jeg søgte, efter dertil given Anledning, at vise, hvad der i den nyere Lære er sikker og afgjort Naturlov, og hvad der er Hypothese. Ved samme Leilighed gjorde jeg ogsaa Besøg hos Fru Schelling. Tils. 515 Middag spiste jeg hos Link, hvor Lichtenstein, Brødrene Rose, Mitscherlich, Poggendorff, Dove, Ehrenberg o. Fl. vare tilstede. Link er en udmærket Vært.

Den 31te gik jeg til Ehrenberg, som viste mig Tegninger af de talløse smaa Dyr, for det Meste kun ret synlige under Mikroskopet, hvilke han har fundet i Trippelse, Kridt, Flintestene, Opal o. s. v., men hvoraf ogsaa Mange findes levende endnu. Han havde faaet Steenarter, som indeholdt Resterne af disse Dyr fra Nord- og Sydamerika, fra Antillerne, fra Australien o. s. v. Han havde endog faaet mange levende. Hans Forsøg og lagttagelser vise, at uhyre Lag af vor Jord næsten bestaae af disse Dyr. Berlin selv staaer paa en Masse af disse Dyr, hvoraf mange endnu ere levende og bevæge sig ganske lidet. Det maa overalt vække den største Opmærksomhed, at hele store Bjergmasser og Landstrækninger ere dannede af Resterne af saadanne Smaadyr. Saare mærkværdigt er det ogsaa, at man finder, at der, hvor Kridt er gaaet over i Flint, ere disse Dyr gaaede over med, og det i en velbevaret Tilstand. En anden mærkværdig lagttagelse er det, at en uhyre Mængde af disse Dyr, som endnu leve i Havet, findes i Elben og paa dens Bredder, saa langt som Havvandet ved Flodtid gaaer op i Floden, men ikkun levende, saalangt som Vandet i Floden er temmelig blandet med Saltvand, høiere oppe, hvor dette i ringe Grad er Tilfældet, forekomme de ikkun døde. Dette viser, at Havvandet ikke nøies med i Flodtiden, at trykke Flodvandet tilbage, men virkelig blander sig dermed, hvilket da ogsaa vides af andre Grunde. At der gives mange andre af disse Smaadyr, som leve i Ferskvand, er ikke i Strid hermed.

Fra Ehrenberg gik jeg i Musæum, en pragtfuld ny Bygning, s. 516 som ikke er ganske færdig; men hvori allerede Kunstværkerne staae opstillede. Professor Gerhardt viste mig om; men jeg var nødt til at indskrænke mig til et kort Overblik. Jeg var saa aldeles udmattet af at see og at gaae lange Veie, at jeg maatte søge at være en halv Time eller mere hjemme for at hvile mig, førend jeg gik til Middagsbordet. Jeg var nemlig buden til Karsten. Før vi gik tilbords, viste Sønnen, Dr. Karsten nogle smukke Forsøg med at frembringe Afbildninger af Mønter o. s. v. ved Elektricitet. Han viste ogsaa en ny Maade at frembringe de gamle elektriske Figurer med stor Fuldkommenhed. Ved Middagsbordet vare Link, Weit, Erman, Lichtenstein, Dove, Poggendorff, Magnus o. Fl.; især maa jeg nævne den gamle Billedhugger Schadow, som vel er meget alderssvag, men dog er meget munter. Han udbragte min Skaal med megen Lystighed og mange skjæmtsomme Anfald paa sine Venner, som disse tildeels besvarede, ved at afbryde ham med alle Slags Modbemærkninger.

Den 1ste August var jeg i Gewerbe-Institutet hos Geheimeraad Beuth; denne Gang ikke for at see Institutet, men for at tale med ham. Han er den, som egentlig leder hele Industrien i Preussen. Jeg førte Spørgsmaalet om Næringsfriheden paa Bane og nævnte den Formodning, man har yttret her og andendsteds, om at man havde følt skadelige Virkninger deraf og vilde indskrænke den. Han sagde mig, at herom var der aldeles ikke Tale. Rygtet kunde deels grunde sig deri, at der skulde udkomme en Anordning om Næringspolitiet, men at denne aldeles ikke skulde indskrænke Næringsfriheden, men tvertimod udvide den til de senere tilkomne Provindser, Pommern og preussisk Sachsen; Kongen vilde vel ikke, at Laugene der skulde forbydes; men Ingen skulde dog forpligtes til at indtræde i Lauget, for at faae Tilladelse tils. 517 at drive en Næring idens hele Omfang. Hvor Laugene ønskede at bestaae, under dette Vilkaar, skulde dog deres Laugsregler prøves og ikke have Gyldighed, uden at bekræftes af Regjeringcn. Han syntes dog at troe, at det vilde være bedst ganske at hæve Laugene.

Jeg besøgte derpaa Mitscherlich, som har den Fordeel at have en heel skjøn Bopæl indrettet til sit Fag. Denne Fordeel har han ypperligt benyttet. Det vilde være for vidtløftigt her at anføre alt det Meget, jeg her saae. Hvad jeg nærmest bruger, har jeg optegnet mig. Men en Mand, som holder Forelæsninger over technisk Chemi, kunde have godt af at studere hans ypperlige Samling af Modeller, Tegninger og Forelæsningsindretninger. En Maaned vilde ikke være formeget. Fra Mitscherlich gik jeg til den berømte Physiker Seebecks Enke, som glædede sig meget ved at see en gammel Ven af hendes Mand.

Om Eftermiddagen besøgte jeg med Poggendorff Mechanikus Oertling, som skal gjøre nogle Arbejder for vor Samling. Han har en ypperlig Delemaskine, hvis Indretning han forklarede med stor Klarhed og Bestemthed. Hans Foredrag vilde ikke have gjort nogen offentlig Lærer Skam.

Aftenen tilbragte jeg siden hos Weit.

Onsdagen den 2den August tilbragte jeg Tiden fra Kl. 9 til 11½ hos Dove, hvor ogsaa Weitkom. Han viste os adskillige interessante Apparater og Forsøg henhørende til Optiken.

Fredagen den 4de August besaae jeg med Prof. Schubarts Veiviisning die Gewerbschule, hvorom jeg har optegnet mig meget for eget Brug; men her vil jeg nøies med at rose dens. 518 Velvillie, hvormed Alt blev mig

viist. Jeg besøgte derpaa Dr. Ries, hos hvem jeg saae endnu nogle nye Forsøg og blev bekendt med Mechanikus Kleiner, hos hvem jeg lader Adskilligt forfærdige. Herfra gik jeg til Heinrich Rose, som viste mig adskillige interessante Forsøg og gav mig nogle Smaating med til Scharling, som han med meget Venkab erindrer. Jeg spiste hos Weitmed en Geheimeraad og Overborgemester Pirer fra Breslau og hans Broder, en Dr. Pirer, Antiquar, og disses Familie. Ehrenberg var ogsaa der.

Jeg slutter nu, for at kunne sende Brevet bort; men førend jeg slutter, maa jeg dog rose den store Forekommenhed, som jeg overalt møder her. Jeg er snart, som om jeg var hjemme her. Med alt dette begynder jeg at længes mere efter Hjemmet, saa at jeg vist vilde faae en stærk Hjemvee, naar den Virksomhed ophørte, hvormed jeg nu stræber at benytte hvert Øieblik. Paa Onsdag Formiddag (den 9de August) Kl. 11 reiser jeg til Leipzig, og kan vente at være der Kl. 6 om Eftermiddagen. Den 15de vil jeg atter være i Berlin og Onsdagen den 16de afgaae til Stralsund o. s. v., saa at jeg Fredagen den 18de haaber at komme til Kjøbenhavn om Morgen Kl. 6.

Hvor glæder jeg mig ikke til at see Dig igjen, elskede Gitte, og alle mine Kjære, hils dem Alle. Saa godt jeg end har havt det, vil Synet af den danske Kyst dog inderligt glæde mig.

Din
H. C. Ørsted.